

Research Article

Received:
26 December 2025

Received in revised form:
21 March 2026

Accepted:
31 March 2026

Nuttharin Pariwongkhuntorn¹ and Krittaphak Phanpanya^{2,*}

¹College of Management (Bangkok), University of Phayao, Pathum Wan, Bangkok, 10330 Thailand

²Faculty of Hospitality Industry, Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus, Kamphaeng Saen District, Nakhon Pathom Province, 73140 Thailand

*Corresponding author's E-mail: krit.ph@ku.th

Extended Abstract (1/2)

Background: The indigenous craft wisdom of the Thai-Khmer community in Ban Yang, Surin Province, Thailand is deeply embedded in life-cycle rituals, ancestral beliefs, and everyday cultural practices. This knowledge represents an important component of the community's cultural heritage and identity, reflecting accumulated experiences and skills transmitted across generations. However, the community currently faces structural challenges that weaken the continuity of this knowledge, including low household income, agricultural dependency, labor outmigration, and a declining number of young successors. As a result, indigenous knowledge had increasingly become fragmented, tacit, and unevenly transmitted across generations, despite its continued cultural significance. Much of this knowledge remains undocumented and is mainly transmitted through oral traditions and practical engagement within community rituals and daily activities. In response, the community recognized the need to collectively organize, document and transmit its craft wisdom through a community-led knowledge management process, aiming to strengthen intergenerational learning and enable the sustainable use of indigenous knowledge in both educational and community contexts.

Objectives: This research aimed to develop a participatory knowledge management process for documenting and transmitting Thai-Khmer handicraft wisdom in Surin Province. The specific objectives of this research were: (1) to study the historical background, community context, and lifestyle of the Thai-Khmer community in Surin Province; (2) to examine indigenous handicraft wisdom related to life-cycle rituals practiced within the Thai-Khmer community; and (3) to develop knowledge management guidelines for producing a handbook entitled "Thai-Khmer Handicraft Wisdom in Surin Province: Community Dimensions, Development, and Sustainability" to support learning in the Social Studies, Religion, and Culture subject area.

Methodology: This research employed a qualitative ethnographic approach combined with participatory knowledge management processes. The study was conducted in communities within the Surin cultural landscape where traditional handicraft practices related to ritual activities are still maintained and practiced by local artisans. Data were collected through

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Extended Abstract (2/2)

multiple qualitative methods, including in-depth interviews, participant observation, field documentation, and group discussions. A total of twenty-five local artisans and knowledge holders were purposively selected as key informants based on their expertise and long-term experience in producing ritual-related handicrafts. These artisans represented different craft traditions, including weaving, bamboo craft, ritual decoration, and ceremonial object production. The knowledge management

process followed the SECI model (Socialization, Externalization, Combination, Internalization) consisting of four stages: socialization, externalization, combination, and internalization. Initially, tacit knowledge from artisans was collected through interviews and observation of craft production processes. This knowledge was then documented, organized, and categorized according to different ritual contexts and life-cycle ceremonies. Based on the collected information, a practical handicraft handbook was developed. The handbook presents explanations of materials, tools, production processes, and cultural meanings associated with each craft item. Training workshops were organized for youth participants, including demonstrations and hands-on practice. Pre- and post-training assessments were conducted to evaluate the effectiveness of the handbook and the learning activities.

Results and Findings: The findings indicate that local handicrafts play a crucial role in supporting ritual practices and maintaining cultural continuity within the Surin cultural landscape. Various types of handicraft items were identified as integral components of ritual activities, including woven containers for ceremonial offerings, bamboo ritual structures, decorative craft objects, ceremonial trays, and symbolic items used in life-cycle ceremonies. The knowledge collection process successfully documented important information regarding raw materials, production techniques, cultural meanings, and ritual contexts associated with each handicraft item. The study also revealed that most handicraft knowledge is experiential and traditionally transmitted through observation and practice rather than through formal educational systems. The classification of handicrafts according to life-cycle rituals helped clarify the cultural functions of different craft items within community ceremonies. For example, certain woven objects are specifically associated with wedding ceremonies, while particular decorative craft elements are used in ordination rituals and funeral rites. The developed handbook organized this knowledge into a clear and accessible format, including visual illustrations and step-by-step production explanations. Training workshops using the handbook enabled youth participants to better understand both the cultural significance and practical techniques of local handicrafts. Evaluation results indicated that participants demonstrated increased knowledge and improved basic craft skills after participating in the training activities.

Outcome, Impacts and Sustainability: This research resulted in the documentation of local handicraft knowledge related to ritual practices in the Surin cultural landscape and the development of a practical handbook for knowledge transmission. These outputs contribute to the preservation of local cultural heritage by transforming tacit knowledge into a structured learning resource. The project also strengthened collaboration between local artisans and youth participants, encouraging intergenerational knowledge exchange within the community. The handbook can be applied in community learning programs, local schools, and cultural development initiatives. In the long term, the documentation and transmission of handicraft knowledge can support cultural preservation, community identity, creative cultural industries, and cultural tourism. Continued cooperation among communities, educational institutions, and cultural organizations will be essential for ensuring the sustainability of these initiatives.

Keywords: Surin Province, Khmer ethnic community, Indigenous handicraft wisdom, Life-cycle traditions, Knowledge management, SECI model

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ:

26 ธันวาคม 2568

วันแก้ไขบทความ:

21 มีนาคม 2569

วันตอบรับบทความ:

31 มีนาคม 2569

ณัฐรินทร์ ปริวงศ์กุลธร¹ และ กฤตภัค พันธุ์ปัญญา^{2,*}

¹วิทยาลัยการจัดการ (กรุงเทพมหานคร) มหาวิทยาลัยพะเยา ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

²คณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน อำเภอกำแพงแสน

จังหวัดนครปฐม 73140

*ผู้เขียนหลัก อีเมล: krit.ph@ku.th

บทคัดย่อ

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม: ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ของชุมชนชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ เป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิต พิธีกรรมตามวงจรชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ และการดำรงชีวิตประจำวันของชุมชน องค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนประสบการณ์ ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ที่สั่งสม และถ่ายทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จึงถือเป็นส่วนสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน อย่างไรก็ตาม ชุมชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้ รายได้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับต่ำ การพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรม การย้ายถิ่นของแรงงานวัยทำงาน และผู้สืบทอดภูมิปัญญารุ่นใหม่มีจำนวนลดลง ส่งผลให้องค์ความรู้หัตถศิลป์จำนวนมากอยู่ในรูปแบบความรู้ฝังลึกที่ถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ และการปฏิบัติของผู้รู้เฉพาะบุคคล ขาดการบันทึก และการจัดระบบองค์ความรู้อย่างเป็นทางการ ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่นขาดความต่อเนื่อง กระจัดกระจาย และอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย แม้ว่าชุมชนจะยังคงให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมและอัตลักษณ์ของชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการรวบรวม จัดระบบ และถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น และสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทการศึกษา และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์: งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ บริบทชุมชน และวิถีชีวิตของชุมชนชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ (2) ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตามวงจรชีวิตของชุมชน และ (3) พัฒนาแนวทางการจัดการความรู้สำหรับการจัดทำคู่มือเรื่อง “ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ชาวเขมรถิ่นไทย จังหวัดสุรินทร์: มิติชุมชน การพัฒนา และความยั่งยืน” เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

วิธีการดำเนินงาน: การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบชาติพันธุ์วรรณา ร่วมกับกระบวนการจัดการความรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่วัฒนธรรมสุรินทร์ ซึ่งยังคงมีการผลิตหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การบันทึกภาคสนาม และการสนทนากลุ่ม โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นผู้รู้และช่างฝีมือท้องถิ่นที่มีประสบการณ์

คำสำคัญ:

จังหวัดสุรินทร์
ชาวเขมรถิ่นไทย
ภูมิปัญญาหัตถศิลป์
ประเพณีชีวิต
การจัดการความรู้
โมเดล SECI

บทคัดย่อ (2/2)

ในการผลิตหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม องค์ความรู้ที่ครอบคลุมงานหัตถศิลป์มีดังนี้ งานจักสาน งานทอผ้า งานประดิษฐ์เครื่องประกอบพิธี และวัตถุพิธีกรรม กระบวนการจัดการความรู้ดำเนินการตามกรอบแนวคิดของโมเดล SECI ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การถอดองค์ความรู้ การจัดระบบองค์ความรู้ และการนำความรู้ไปใช้และถ่ายทอด โดยรวบรวมความรู้ฝังลึกจากผู้รู้และช่างฝีมือผ่านการสัมภาษณ์ และการสังเกตกระบวนการผลิต จากนั้นนำองค์ความรู้

มาจัดระบบ และจำแนกตามบริบทพิธีกรรม และช่วงชีวิตของบุคคล และพัฒนาเป็นคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ ซึ่งอธิบายวัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอนการผลิต และความหมายเชิงวัฒนธรรมของหัตถศิลป์แต่ละประเภท นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับเยาวชนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการสาธิตและการฝึกปฏิบัติจริง พร้อมทั้งประเมินผลก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อประเมินประสิทธิผลของคู่มือและกระบวนการเรียนรู้

ผลการดำเนินงาน: หัตถศิลป์พื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการประกอบพิธีกรรม และการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่หัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตามวงจรชีวิตสามารถจำแนกได้ดังนี้ ภาชนะจักสาน สำหรับใส่เครื่องเซ่นไหว้ โครงสร้างไม้ไผ่ สำหรับประกอบพิธี เครื่องประดับตกแต่งพิธีกรรม พานเครื่องบูชา และวัตถุเชิงสัญลักษณ์สำหรับใช้ในพิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ กระบวนการรวบรวมองค์ความรู้ สามารถบันทึกข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับวัตถุดิบ เทคนิคการผลิต ความหมายเชิงวัฒนธรรม และบริบทพิธีกรรมของหัตถศิลป์แต่ละประเภทได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ยังสามารถจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาหัตถศิลป์ของชุมชนได้ 5 ประเภท ได้แก่ งานจักสาน งานไม้ บายศรี ผ้าทอ และเครื่องราง โดยมีการจัดระบบองค์ความรู้ตามบริบทพิธีกรรมและช่วงชีวิตอย่างชัดเจน คู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่พัฒนา มีการจัดเรียงองค์ความรู้ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย พร้อมภาพประกอบ และคำอธิบายขั้นตอนการผลิตอย่างเป็นลำดับ ส่งผลให้เยาวชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจทั้งด้านความหมายทางวัฒนธรรม และทักษะการผลิตหัตถศิลป์ได้ดียิ่งขึ้น ผลการประเมินก่อนและหลังการฝึกอบรม ระบุว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีระดับความรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยคะแนนเฉลี่ยเพิ่มเป็น 82.75 และมีความพึงพอใจต่อคู่มือในระดับมาก

ผลลัพธ์ ผลกระทบ และความยั่งยืน: การรวบรวมและการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในพื้นที่วัฒนธรรมสุรินทร์ และการพัฒนาคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์จำนวน 1 ชุด เพื่อใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนและสถานศึกษา กระบวนการวิจัยช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างผู้รู้ ช่างฝีมือ เยาวชน โรงเรียน และหน่วยงานท้องถิ่น และส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างรุ่นในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มจาก 18 คน เป็น 47 คน และร้อยละ 68 แสดงเจตจำนงในการสืบทอดภูมิปัญญาต่อไป นอกจากนี้ ชุมชนยังสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถศิลป์ต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ได้ และเกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น การจัดการความรู้โดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงช่วยเสริมสร้างศักยภาพด้านการศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในระยะยาว อีกทั้งยังเสนอกรอบกระบวนการจัดการความรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ และพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในบริบทชุมชนอื่นได้

บทนำ Introduction

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่หล่อหลอมความหมายของการดำรงอยู่ผ่านความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่ตนเป็นส่วนหนึ่ง กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์จึงเกิดขึ้นผ่านการถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และประสบการณ์ร่วม ซึ่งปรากฏในรูปแบบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิต (Life-cycle rituals) ตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนองค์ความรู้ ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สืบทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น (Chaiyakhet et al., 2021) โดยทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงปัจเจกชนเข้ากับชุมชนและสร้างอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม (Geertz, 1973, UNESCO, 2021)

วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ ขณะที่ Siriphaprapagon et al. (2023) ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมมีความยืดหยุ่น สามารถเปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคมโดยไม่สูญเสียแก่นความเชื่อดั้งเดิม งานวิจัยร่วมสมัยยืนยันว่าวัฒนธรรมชาติพันธุ์ยังคงมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงทางสังคม แม้ต้องเผชิญแรงกดดันจากโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร (International Information and Networking Center for Intangible Cultural Heritage in the Asia-Pacific Region, 2022; Sirikul, 2025; Ubertazzi, 2022) ในบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะในชุมชนท้องถิ่น พิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตยังคงสะท้อนความคิดเรื่องชีวิต ความตาย และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือวิญญาณบรรพบุรุษ อันเป็นรากฐานของจักรวาลวิทยาที่เชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทยในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ระบบจิตวิญญาณ และเศรษฐกิจชุมชน (Atthakorn, 2013; Thorat et al., 2024)

หัตถศิลป์พื้นบ้านที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น เครื่องประกอบพิธีบายศรี เครื่องสักการะ เครื่องแต่งกาย และรูปแบบการจัดพื้นที่พิธีกรรม ไม่เพียงสะท้อนทักษะและความงดงามเชิงสุนทรียศาสตร์ของชุมชน แต่ยังทำหน้าที่เป็นภาษาทางวัฒนธรรม ในการถ่ายทอดความเชื่อที่เชื่อมโยงความศรัทธากับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ พิธีกรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยึดเหนี่ยวและความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในชุมชน ขณะที่ Boosaparerak & Putphun (2022) และ Chaisaengpratheep (2014) อธิบายว่าการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดร่วมสมัยที่มองว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นทรัพยากรทางสังคมที่มีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนา

อย่างยั่งยืน (UNESCO, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ Boosaparerak & Putphun (2022) และ Butprom & Sanedee (2024) ที่ชี้ให้เห็นว่าการธำรงมรดกวัฒนธรรมจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการอนุรักษ์เชิงมานุษยวิทยา หรือการพรรณนารูปแบบทางศิลปกรรมเป็นหลัก ไม่มีการศึกษาเชิงลึกถึงพลวัตการเปลี่ยนผ่านของหัตถศิลป์ในพิธีกรรมความตายที่เผชิญกับแรงกดดันจากเทคโนโลยี และโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะในประเด็นการสูญหายของนัยยะเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกแทนที่ด้วยสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเข้มแข็งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับชุมชน

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม Former Situation

ชุมชนบ้านยาง ตำบลยาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่ยังคงรักษาระบบความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตไว้อย่างเข้มแข็ง ดังนี้ พิธีบายศรี การทำเปี้ยแก้ว การบูชาผีบรรพบุรุษ การสวดมนต์ภาษาขแมร์ และการฟ้อนรำ ที่สะท้อนความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมในการธำรงอัตลักษณ์ที่มีความต่อเนื่องของชุมชน และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับภูมิปัญญาหัตถศิลป์ชาวเขมรถิ่นไทย ซึ่งการจัดทำบายศรี เครื่องสักการะ เครื่องประกอบพิธี งานจักสาน เครื่องราง และการใช้วัสดุธรรมชาติ เลือกสรรตามความเชื่อและข้อห้ามทางพิธีกรรม รวมถึงงานไม้และผ้าทอพื้นถิ่นที่ใช้ประกอบพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และพิธีกรรมของชุมชน ดังภาพที่ 1 (Figure 1)

หัตถศิลป์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นวัตถุประกอบพิธี และเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของชุมชน จากรุ่นสู่รุ่น สะท้อนบทบาทของหัตถศิลป์ในฐานะระบบความรู้เชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงมิติความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิตเข้าด้วยกัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์ในอดีตดำเนินผ่านระบบเครือญาติ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงภายในครัวเรือน โดยมิได้มีการบันทึก หรือจัดระบบองค์ความรู้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ส่งผลให้องค์ความรู้จำนวนมากดำรงอยู่ในลักษณะความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) ที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้รู้เฉพาะบุคคลเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมร่วมสมัย โอกาสในการเรียนรู้พิธีกรรมและหัตถศิลป์ของเยาวชนลดลง ประกอบกับการขาดระบบบันทึกองค์ความรู้อย่างเป็นทางการ ส่งผลให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ยังคงพึ่งพาผู้รู้เฉพาะบุคคลเป็นหลัก องค์ความรู้ด้านหัตถศิลป์ เช่น การจัดทำบายศรี เครื่องสักการะ งานจักสาน

Figure 1 Traditional ceremony of the Kui (Guay) community; (a) Ritual offerings for ancestral spirits, (b) Intricate Bai Sri (auspicious tray) arrangements, (c) Su Khwan (soul-calling) ritual for elders, (d) Elephant-back novice ordination procession (Buat Nak Chang), (e) Sado Khro (misfortune-cleansing) ceremony, and (f) Bang Sukun (pulling the funeral cloth) ritual during a merit-making ceremony

งานไม้ และผ้าทอ จึงยังคงอยู่ในลักษณะความรู้ฝังลึกที่ถ่ายทอดผ่านการสังเกตและการจดจำ มากกว่าการอธิบายความหมายขั้นตอน และคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ

ชุมชนบ้านยางยังคงปฏิบัติพิธีกรรมและใช้หัตถศิลป์พื้นบ้านในวงจรชีวิตอย่างต่อเนื่อง แต่ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต้องเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านหัตถศิลป์ นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมและการย้ายถิ่นของแรงงาน ยังทำให้จำนวนผู้สืบทอดลดลง ขณะที่สถานศึกษาภายในพื้นที่ยังขาดสื่อและคู่มือที่สามารถนำภูมิปัญญาหัตถศิลป์ชาวเขมรถิ่นไทยมาเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนความไม่

สอดคล้องระหว่างการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในทางปฏิบัติกับการจัดการองค์ความรู้เชิงระบบ ซึ่งหากปราศจากกลไกการจัดการความรู้ที่ชัดเจน องค์ความรู้เชิงพิธีกรรมและทักษะเชิงช่างอาจลดทอนความหมายและคุณค่าในบริบทการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างการดำรงอยู่ของพิธีกรรมในทางปฏิบัติกับการจัดการองค์ความรู้เชิงระบบ ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการจัดการความรู้โดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อเก็บรักษา ถ่ายทอด และต่อยอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์ให้สามารถคงอยู่และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน (International Information and Networking Center for Intangible Cultural Heritage in the Asia-Pacific Region, 2022)

งานจักสานจากไม้ไผ่และวัสดุธรรมชาติถูกใช้เป็นภาชนะ และเครื่องประกอบพิธีในงานมงคลและงานศพ สะท้อนความรู้ด้าน ทรัพยากรท้องถิ่นและการใช้วัสดุอย่างรู้คุณค่า ขณะที่งานไม้ เช่น การแกะสลักฐานบายศรี เสาเครื่องบูชา และเครื่องประกอบพิธีกรรม แสดงถึงทักษะเชิงช่างและความเชื่อเรื่องการจัดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ บายศรีเป็นองค์ประกอบสำคัญในพิธีกรรม ตั้งแต่การเกิด การบวช การแต่งงาน จนถึงพิธีส่งวิญญาณผู้ล่วงลับ โดยรูปทรง ลวดลาย และวัสดุที่ใช้ล้วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ ผ้าทอพื้นถิ่นถูกใช้เป็น เครื่องนุ่งห่มและผืนผ้าประกอบพิธี ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Chaiyakhet et al. (2021) และ Chupanya & Kingtakran (2023) ที่พบว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านมี บทบาทสำคัญต่อการธำรงอัตลักษณ์และการพัฒนาเศรษฐกิจฐาน วัฒนธรรมของชุมชน ลวดลายความเชื่อ และสถานะทางสังคมของ ผู้ประกอบพิธี เครื่องรางและวัตถุมงคลทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทาง จิตวิญญาณในการคุ้มครองและสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้ กับสมาชิกในชุมชน ภูมิปัญญาหัตถศิลป์เหล่านี้จึงมิได้เป็นเพียง งานช่างเชิงสุนทรียภาพ หากแต่เป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่ฝัง อยู่ในวิถีชีวิตและพิธีกรรมของชุมชนอย่างแนบแน่น ดังภาพที่ 2 (Figure 2) ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งวัตถุประกอบพิธีและสื่อเชิงสัญลักษณ์ ของอัตลักษณ์ชุมชน

เศรษฐกิจของครัวเรือนในจังหวัดสุรินทร์มีความเปราะบาง เชิงโครงสร้าง โดยข้อมูลสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ระบุว่า มีครัวเรือน 23,917 ครัวเรือนที่ไม่ผ่านเกณฑ์รายได้เฉลี่ย 40,000 บาทต่อคนต่อปี และครัวเรือนส่วนใหญ่ยังพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรม เป็นหลัก (Surin Provincial Community Development Office, 2023)

ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของกรมการพัฒนาชุมชน (Department of Community Development, 2024) และกรมการค้าต่างประเทศ (Department of Foreign Trade, 2025) ที่ระบุถึงความจำเป็นในการ ยกระดับรายได้ครัวเรือนผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนและการค้า ชายแดน

ข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2565 ของตำบลยาง ระบุว่า ครัวเรือน ที่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตอยู่ที่ร้อยละ 62.40 ครัวเรือนที่ มีอาชีพเสริมอยู่ที่ร้อยละ 38.70 และครัวเรือนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในกิจกรรมเศรษฐกิจเพียงร้อยละ 21.50 สะท้อนข้อจำกัดด้านรายได้ ความหลากหลายของอาชีพ และการนำภูมิปัญญามาต่อยอดเชิง เศรษฐกิจ ส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนมากต้องพึ่งพาการรวมกลุ่ม อาชีพหรือการผลิตหัตถกรรมในลักษณะชั่วคราว ซึ่งจำกัดศักยภาพ ในการลงทุนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบในมิติทางสังคม และวัฒนธรรม การย้ายถิ่นของแรงงานวัยทำงานและเยาวชนออก นอกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากผู้รู้รุ่นเก่า เช่น ช่างหัตถศิลป์และผู้นำพิธีกรรมลดลง และการมี ส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมชุมชนอยู่ในระดับต่ำ แม้จะมีการรวม กลุ่มผลิตหัตถศิลป์และวิสาหกิจชุมชนบางแห่ง แต่ยังขาดระบบการ จัดการความรู้ที่เป็นมาตรฐาน เช่น ฐานข้อมูลภูมิปัญญา คู่มือการ ถ่ายทอด และกลไกการตลาด รวมถึงการขาดแคลนกำลังแรงงาน คนรุ่นใหม่จากการย้ายถิ่นฐาน (Chupanya & Kingtakran, 2023; Duangjaidee, 2024) ทำให้องค์ความรู้กระจุกกระจายและเสี่ยงต่อ การสูญหาย (Jueajun et al., 2023; Payakkaprakhon, 2015)

แม้ว่าภาครัฐจะมีนโยบายและโครงการสนับสนุนการ พัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่การเข้าถึงแหล่งทุน เทคโนโลยี

Figure 2 Community members participate in a traditional ritual ceremony, presenting offerings such as fruits, flowers, and prepared foods, while wearing traditional attire

การตลาด และการพัฒนาทักษะเชิงพาณิชย์ยังเป็นข้อจำกัดสำคัญ ส่งผลให้ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ แม้จะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง แต่ยังไม่สามารถต่อยอดเป็นฐานรายได้ที่มั่นคงในระดับครัวเรือน สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นของการพัฒนาระบบการจัดการความรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นศูนย์กลาง เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ การถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและ การยอมรับของชุมชนเป้าหมาย Pathways of Change and Acceptance in the Target Community

กระบวนการจัดการความรู้ที่ชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อน อยู่บนกรอบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากผู้รู้ท้องถิ่น ช่างฝีมือ ผู้นำชุมชน ครู และเยาวชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้การพัฒนาองค์ความรู้สะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ได้รับการยอมรับและใช้ได้จริงในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา โดยเน้นการสร้างฉันทามติของชุมชน ผ่านการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1. การร่วมกันรวบรวมและคัดกรององค์ความรู้จากผู้รู้และช่างฝีมือในชุมชน

ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์บริบทและองค์ความรู้ ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้รู้ ผู้สูงอายุ ช่างฝีมือ และผู้นำท้องถิ่น จำนวน 25 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทโดยตรงต่อการสืบทอดพิธีกรรมและภูมิปัญญาหัตถศิลป์ของชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม วิถีชีวิต และงานหัตถศิลป์ ดังนั้น งานจักสานจากไม้ไผ่และวัสดุธรรมชาติ งานไม้ประกอบพิธีกรรม การจัดบายศรี ผ่าทอพื้นถิ่น และเครื่องราง ผ่านการสนทนากลุ่ม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยใช้กระบวนการเข้ารหัสข้อมูล เพื่อจัดกลุ่มสาระสำคัญ และการวิเคราะห์เชิงธีม เพื่อสังเคราะห์รูปแบบ ความหมาย และคุณค่าทางวัฒนธรรมของภูมิปัญญาหัตถศิลป์ และระบอบองค์ความรู้ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย

การจัดกลุ่มข้อมูลตามกลุ่มสาระสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่

(1) ความหมายเชิงพิธีกรรม (2) ทักษะเชิงช่างเฉพาะ (3) คุณค่าทางอัตลักษณ์ชุมชน และ (4) ภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบวิเคราะห์หลักในการพัฒนาภูมิปัญญาหัตถศิลป์ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ทักษะเฉพาะของช่างสูงวัย

พิธีกรรมที่ปฏิบัติเฉพาะบางครอบครัว และงานหัตถศิลป์ที่ชาตผู้สืบทอดรุ่นใหม่ ซึ่งกลายเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาภูมิปัญญาหัตถศิลป์ จากนั้นนำเสนอในเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนร่วมพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ และรับรองแนวทางการจัดทำคู่มือ โดยที่ประชุมมีมติร่วมกันเห็นชอบให้ใช้คู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เยาวชน สะท้อนกระบวนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผ่านการยอมรับของชุมชน

2. การจัดหมวดหมู่ภูมิปัญญาตามวงจรชีวิต

การออกแบบรูปแบบการถ่ายทอด ได้แก่ การกำหนดโครงสร้างคู่มือ และคัดเลือกพิธีกรรมต้นแบบตามวงจรชีวิต ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย และการออกแบบกิจกรรมสาธิตทักษะหัตถศิลป์ โดยเปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้ช่างฝีมือรุ่นเก่าเป็นผู้นำการถ่ายทอด และเยาวชนเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ เพื่อสร้างการเรียนรู้ข้ามรุ่นอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดพิธีกรรมต้นแบบตามวงจรชีวิต ดังนี้ พิธีกรรมการเกิด การเติบโต การแต่งงาน และพิธีกรรมช่วงปลายชีวิต ดังภาพที่ 3 (Figure 3) เป็นกรณีศึกษาในการสาธิตและถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถศิลป์ของชุมชน มีการทดลองใช้คู่มือในบริบทจริงทั้งในโรงเรียน และกลุ่มช่างฝีมือ เพื่อประเมินความเหมาะสมและการนำไปใช้ได้จริง โดยเสียงสะท้อนจากผู้รู้และเยาวชนหลังการทดลองใช้แสดงให้เห็นว่า สามารถนำคู่มือไปใช้ได้จริง และก่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ข้ามรุ่น ผ่านกิจกรรมสาธิตพิธีกรรมต้นแบบที่เชื่อมโยงงานหัตถศิลป์กับวิถีชีวิตของชุมชน และนำคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ไปใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยครู นักเรียน และเยาวชน ในชุมชนร่วมใช้คู่มือในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาหัตถศิลป์ การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การสาธิตและการฝึกปฏิบัติร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเห็นคุณค่าของการสืบทอดภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับของชุมชน

การปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566) กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การปรับเนื้อหาคู่มือเป็นการจัดระบบและออกแบบการถ่ายทอดให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชน ส่งผลให้สามารถนำคู่มือไปใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังตารางที่ 1 (Table 1)

3. การถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมสาธิต ฝึกปฏิบัติระหว่างผู้รู้ เยาวชน และครูในพื้นที่

การยอมรับของชุมชนต่อกระบวนการจัดการความรู้เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้รู้ ช่างฝีมือ เยาวชน และหน่วยงาน

Figure 3 Life cycle rituals in community traditions; (a) Birth ritual, (b) Marriage ritual, (c) Coming-of-age ritual, and (d) Funeral ritual

ท้องถิ่น ในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การกำหนดทิศทาง การรวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้ การพัฒนา คู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ ตลอดจนการทดลองใช้ และการสะท้อนผลร่วมกันในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ กระบวนการและยอมรับผลลัพธ์ของการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน ดังนี้

1) บทบาทของผู้รู้และผู้นำท้องถิ่นในการกำหนดทิศทางการจัดการภูมิปัญญา โดยผู้รู้ ช่างฝีมือ และผู้นำชุมชนท้องถิ่น จำนวน 25 คน มีส่วนร่วมตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของกระบวนการจัดการความรู้ โดยเข้าร่วมการประชุมกลุ่ม และเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จำนวน 4 ครั้ง เพื่อร่วมกันกำหนดขอบเขต เนื้อหา และแนวทางการจัดการภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ช่วยให้การจัดการความรู้สะท้อนมุมมอง ความเชื่อ และความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ส่งผลให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการและยอมรับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

2) การเห็นคุณค่าของคู่มือในฐานะเครื่องมือรวบรวม องค์ความรู้ คู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ถูกพัฒนาขึ้นจากการรวบรวม องค์ความรู้ที่กระจัดกระจายของผู้รู้เฉพาะบุคคล โดยสามารถจัดระบบเนื้อหาให้ครอบคลุมพิธีกรรมตามวงจรชีวิต 4 ช่วง และภูมิปัญญาหัตถศิลป์ 5 ประเภท ได้แก่ (1) งานจักสาน (2) งานไม้ และเครื่องประกอบพิธี (3) งานผ้าทอพื้นถิ่น (4) งานบายศรีและเครื่องบูชา และ (5) งานเครื่องรางและวัตถุมงคล การจัดระบบ

องค์ความรู้ช่วยให้ความรู้ที่เคยถ่ายทอดในลักษณะปากต่อปาก หรือผ่านการปฏิบัติในพิธีกรรม สามารถถูกรวบรวม และนำเสนอในรูปแบบเอกสารคู่มือที่เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งในบริบทของชุมชนและสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบ การนำคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ไปทดลองใช้ทั้งในบริบทการเรียนรู้ของสถานศึกษาและกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชน เพื่อประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาและศักยภาพในการนำไปใช้จริง เมื่อชุมชนได้ร่วมพิจารณา และทดลองใช้คู่มือในกิจกรรมการเรียนรู้ และพิธีกรรม ซึ่งประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่

2.1) กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ่านการสาธิต และฝึกปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่ผู้รู้และช่างฝีมือในชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำการถ่ายทอดความรู้ โดยจัดการสาธิตและฝึกปฏิบัติทักษะหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในวงจรชีวิต ดังนี้ การจัดบายศรี การจักสานภาชนะพิธีกรรม การทำเครื่องประกอบพิธี และการใช้ผ้าทอในพิธีกรรม ดังภาพที่ 4 (Figure 4) กิจกรรมนี้เปิดโอกาสให้เยาวชนและผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง พร้อมทั้งซักถามความหมาย ความเชื่อ และขั้นตอนเชิงวัฒนธรรมจากผู้รู้โดยตรง การเรียนรู้ผ่านการสาธิต และการฝึกปฏิบัติจริง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อ และงานหัตถศิลป์ได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ข้ามรุ่นที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ของผู้รู้กับการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน

Table 1 Revision of indigenous craft knowledge manual to align with the basic education core curriculum

Content aspect	Before revision	After revision
1. Manual structure	The manual was compiled as a collection of rituals and craft practices based on individual knowledge holders, without systematic integration.	The manual structure was reorganized according to the life-cycle framework (birth, growth, illness, and death), systematically linking rituals, craft practices, and their cultural meanings in each stage.
2. Presentation of rituals	The content primarily described ritual procedures and the use of craft objects.	Explanations of symbolic meanings, belief systems, and the role of rituals in shaping community identity were added to promote deeper cultural understanding.
3. Transmission of craft skills	Knowledge was transmitted through ad hoc demonstrations by local experts, without a clearly defined learning model.	Intergenerational learning activities were designed, positioning senior artisans as knowledge transmitters and youth as active learners through hands-on practice.
4. Alignment with curriculum	Content was not systematically aligned with learning standards or curriculum indicators.	Rituals and craft knowledge were explicitly linked to key concepts in the Social Studies, Religion, and Culture learning area, including culture, identity, and human-nature relationships.
5. Learning activity design	Learning activities consisted mainly of informal demonstrations and practice.	Structured learning activities were developed, such as discussion, observation, hands-on practice, and reflective learning, tailored to learners' levels.
6. Pilot implementation	The manual had not been tested in real learning contexts.	The manual was piloted in both school settings and community artisan groups to assess comprehension, content suitability, and practical applicability.
7. Content refinement	No formal mechanism existed for feedback or revision.	Feedback from teachers, learners, and artisans was systematically incorporated to refine the content and ensure alignment with learners' and community contexts.

Figure 4 Community craft knowledge and practices; (a) Traditional Khmer handwoven textiles and (b) Bamboo basket weaving

2.2) กิจกรรมทดลองใช้คู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ ดังภาพที่ 5 (Figure 5) ในบริบทการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่นำคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ไปทดลองใช้ทั้งในโรงเรียนและในกลุ่มช่างฝีมือชุมชน โดยดำเนินการผ่านการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และ

วัฒนธรรม เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจเข้าถึงเนื้อหาได้ง่ายขึ้นผ่านภาพประกอบและสื่อสาริต โดยครูและผู้รู้ใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีกรรมและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยการเลือกใช้คู่มือที่มีภาพประกอบ

Figure 5 (a) Indigenous handicraft knowledge manual for the Khmer community in Surin Province and (b) Printed manual on indigenous Khmer handicrafts used for community learning

ชัดเจน ช่วยให้เยาวชนเข้าถึงเนื้อหาได้ง่าย และทำการประเมินผลผ่านแบบทดสอบวัดความรู้เชิงทฤษฎีและเกณฑ์ประเมินทักษะการปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาและความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้ในบริบทจริง ผลการประเมินก่อน-หลังการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมมีคะแนนความเข้าใจเพิ่มขึ้นจากค่าเฉลี่ย 58.40 เป็น 82.75 คิดเป็นร้อยละ 41.69 และมีระดับความพึงพอใจต่อคู่มืออยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนว่าคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างผู้รู้ในชุมชนกับเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนประสิทธิผลของคู่มือในฐานะเครื่องมือถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงระบบ กิจกรรมนี้ช่วยประเมินความเข้าใจของผู้เรียน ความเหมาะสมของเนื้อหา และความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้ในบริบทจริง

การปรับเนื้อหาคู่มือเป็นการจัดระบบและออกแบบการถ่ายทอดให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชน ส่งผลให้สามารถนำคู่มือไปใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประเมินประสิทธิผลของคู่มือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการประเมินผลการเรียนรู้ของเยาวชน จำนวน 28 คน ด้วยแบบทดสอบวัดความรู้เชิงทฤษฎีและเกณฑ์การประเมินทักษะการปฏิบัติงานหัตถศิลป์ โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่พัฒนาร่วมกับครูและผู้รู้ในชุมชน ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า เยาวชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมและสามารถปฏิบัติทักษะพื้นฐานของงานหัตถศิลป์ได้ในระดับที่น่าพอใจ ดังตารางที่ 2 (Table 2)

นอกจากนี้ ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีต่อคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ในด้านความชัดเจนของเนื้อหา ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ และความสามารถในการนำไปใช้จริงในบริบทชุมชน ผลการประเมินพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีระดับความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมของคู่มือในฐานะเครื่องมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังตารางที่ 3 (Table 3)

2.3) กิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลร่วมระหว่างเครือข่าย เป็นกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้ผู้รู้ ช่างฝีมือ เยาวชน ครู และตัวแทนหน่วยงานท้องถิ่น ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสะท้อนผลการเรียนรู้ และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงคู่มือ และกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน และการเรียนรู้ของเยาวชนมากยิ่งขึ้น จากนั้นนำข้อมูลไปใช้ปรับปรุงเนื้อหาคู่มือ รูปแบบกิจกรรม และการวางแผนขยายผลการใช้คู่มือในกิจกรรมชุมชนและกลุ่มอาชีพ ทำให้เกิดการยอมรับว่าคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรักษา ถ่ายทอด และใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

3) การมีส่วนร่วมของเยาวชนเพื่อสร้างความต่อเนื่องของการสืบทอดภูมิปัญญา เยาวชนในชุมชน จำนวน 28 คน มีบทบาทเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสาธิตและฝึกปฏิบัติร่วมกับผู้รู้และช่างฝีมือ โดยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ข้ามรุ่น รวมระยะเวลา 40 ชั่วโมง ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ทั้งทักษะเชิงปฏิบัติและความหมายเชิงวัฒนธรรมของพิธีกรรมและหัตถศิลป์ ช่วยสร้างทักษะและความตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนเห็นถึงศักยภาพของเยาวชนในการเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาในระยะยาว

Table 2 Learning outcomes: theoretical knowledge and practical skill assessment of youth participants after training

Assessment aspect	Mean	S.D.	Level
Knowledge of life-cycle rituals and their cultural meanings	4.21	0.58	High
Understanding of indigenous craft materials and tools	4.18	0.61	High
Practical skill in basic craft techniques (weaving, ritual craft preparation)	4.05	0.64	High
Ability to explain the relationship between rituals and craft objects	4.12	0.60	High
Overall learning outcome	4.14	0.59	High

Note: The assessment was conducted using a five-point rating scale (1 = very low, 5 = very high).

Table 3 Participants' satisfaction toward the indigenous craft knowledge manual

Evaluation item	Mean	S.D.	Level of satisfaction
Clarity and organization of the manual content	4.32	0.55	High
Relevance of the content to community culture and traditions	4.40	0.50	High
Usefulness of learning activities and demonstrations	4.36	0.57	High
Ease of applying the manual in learning activities	4.28	0.59	High
Contribution to understanding local identity and culture	4.41	0.52	High
Overall satisfaction	4.35	0.54	High

Note: Satisfaction was measured using a five-point Likert scale (1 = very low, 5 = very high).

4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน กระบวนการจัดการความรู้ได้เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในพื้นที่ 5 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนยางวิทยา (โรงเรียนมัธยม) โรงเรียนบ้านอนันต์ โรงเรียนบ้านศรีตะวัน โรงเรียนบ้านกะลัน และโรงเรียนสว่างโนนแดง หน่วยงานท้องถิ่น 3 หน่วยงาน และกลุ่มช่างฝีมือชุมชน ผ่านการทดลองใช้คู่มือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และการสนับสนุนทรัพยากรผ่าน 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ (1) กิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์ผ่านการสาธิตและฝึกปฏิบัติ (2) กิจกรรมทดลองใช้คู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ในบริบทการเรียนรู้ และ (3) กิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนผลร่วมระหว่างเครือข่าย ซึ่งช่วยขยายการใช้คู่มือไปสู่บริบทการศึกษา กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมชุมชน พร้อมทั้งสร้างกลไกสนับสนุนการจัดการและการสืบทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์อย่างต่อเนื่อง

4. กระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชน

กระบวนการจัดการความรู้โดยชุมชน ดำเนินการในลักษณะชุมชนเป็นศูนย์กลาง (community-based knowledge management) โดยให้สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้ความรู้

ผู้ร่วมตัดสินใจ และผู้ใช้ผลลัพธ์ของกระบวนการ เริ่มจากการระบุผู้รู้และช่างฝีมือในชุมชน จากนั้นใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การประชุมกลุ่ม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมวงจรชีวิตและภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่เกี่ยวข้อง องค์ความรู้ที่ได้ถูกนำมาร่วมกันคัดกรอง ตรวจสอบความถูกต้อง และจัดระบบตามวงจรชีวิต พร้อมทั้งอธิบายความหมายเชิงวัฒนธรรม และคุณค่าทางสังคมขององค์ความรู้เหล่านั้น กระบวนการดังกล่าวยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่น โดยผู้รู้และช่างฝีมือเป็นผู้นำการสาธิตและอธิบายขั้นตอน ขณะที่เยาวชนและครูในพื้นที่ เป็นผู้ร่วมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ

องค์ความรู้ที่ผ่านการจัดระบบ ถูกนำไปพัฒนาเป็นคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ ซึ่งได้รับการทดลองใช้และปรับปรุงจากข้อเสนอแนะของผู้ใช้จริง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนลักษณะของการจัดการความรู้ที่มีได้มุ่งเพียงการบันทึก หรือรวบรวมองค์ความรู้ แต่เป็นการสร้างกลไกการเรียนรู้ร่วมระหว่างผู้รู้ ช่างฝีมือ เยาวชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ซึ่งช่วยให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์ สามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน นำไปสู่การยอมรับ และการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้

ของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งความเป็นไปได้ในการนำคู่มือไปใช้ในบริบทจริง ซึ่งสะท้อนประสิทธิผลของคู่มือในฐานะเครื่องมือถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงระบบ ดังตารางที่ 4 (Table 4)

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและการทดลองใช้คู่มือในโรงเรียนและชุมชน เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคู่มือและพัฒนากิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญา การจัดกิจกรรมเวิร์กช็อปการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถศิลป์ ผลจากการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์พบว่า งานหัตถกรรมของชุมชนได้รับการปรับบทบาทให้เป็นผลิตภัณฑ์สำหรับการจำหน่าย และเป็นแหล่งรายได้เสริมของครัวเรือนในชุมชนมากขึ้น โดยมีการปรับรูปแบบ ขนาด และการใช้งานให้เหมาะสมกับผู้บริโภคในปัจจุบัน เช่น การพัฒนาเป็นของที่ระลึก เครื่องประดับตกแต่งบ้าน และผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการต่อยอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์จากบริบทพิธีกรรมสู่มิติทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น ผ้าโฮลร่วมสมัย กระติบลายประยุกต์ และบายศรีประยุกต์ ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา ได้แก่ ภาชนะจักสานใส่ข้าวเหนียวรูปแบบร่วมสมัย เครื่องบายศรีที่ปรับรูปแบบให้เหมาะสมกับการใช้ในกิจกรรมสาธารณะ และผ้าทอโฮลที่มีการปรับลดลายและสีสันทันให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

ผลิตภัณฑ์เหล่านี้สะท้อนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการออกแบบร่วมสมัย ดังภาพที่ 6 (Figure 6)

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้ Relevant Knowledge and Expertise

ชาติพันธุ์วรรณนาเชิงวัฒนธรรม

พิธีกรรมและหัตถศิลป์เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้สังคมชาติพันธุ์สามารถดำรงอยู่ได้ (Fetterman, 1998; Harris & Johnson, 2000; Van Maanen, 1996; Whitehead, 2015) แนวคิดนี้ถูกนำมาใช้ในการทำความเข้าใจวงจรชีวิตเกิด-แก่-เจ็บ-ตาย และบทบาทของพิธีกรรมในฐานะการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เหนือธรรมชาติ และบรรพบุรุษ (Jarenpanit et al., 2021; Khamkerd et al., 2020; Srimanta & Navapan, 2019) ควบคู่กับแนวคิดสัญลักษณ์นิยมของ Geertz (1973) ที่อธิบายว่าพิธีกรรมและศิลปวัตถุทำหน้าที่เป็นระบบสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรม แนวคิดทั้งสองถูกใช้เป็นฐานในการจำแนกองค์ประกอบพิธี การตีความความหมายของเครื่องประกอบพิธี เช่น บายศรี

Table 4 Community-based knowledge management process and community acceptance (four-stage model)

Process stage	Key actors	Mechanisms / How the process was implemented	Community acceptance outcomes
1. Identification and engagement of local knowledge holders	Local knowledge holders, master artisans, community leaders (25 persons)	Participatory meetings and experience-sharing sessions were conducted to identify ritual-related craft knowledge and to collectively define priorities for preservation and transmission.	Community members perceived themselves as legitimate knowledge owners and actively engaged in the process.
2. Collective validation and meaning-making	Knowledge holders, artisans, research team	Indigenous knowledge was jointly discussed, verified, and interpreted, emphasizing cultural meanings, ritual functions, and life-cycle relevance rather than technical skills alone.	Shared understanding and trust were established, strengthening collective ownership of indigenous knowledge.
3. Intergenerational knowledge transmission	Master artisans, youth participants (approximately 28 persons)	Demonstration-based learning and hands-on practice were organized, enabling youth to learn directly from senior artisans through real ritual-related craft activities.	Youth participation increased confidence in intergenerational continuity and reinforced community commitment to knowledge transmission.
4. Institutional integration and network reinforcement	Schools, local organizations, community groups	The manual was applied in social studies, religion, and culture learning activities and community programs, supported by collaborative reflection forums and resource sharing.	The manual was widely accepted as a practical and culturally appropriate tool, supported by sustainable collaboration networks.

เครื่องราง งานไม้ และการจัดพื้นที่พิธีกรรมในชุมชน การศึกษาพิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นยังชี้ให้เห็นว่าพิธีกรรมทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างความทรงจำร่วม อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน (Intakhan et al., 2023; Chinchang et al., 2026; Binreem et al., 2023)

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape)

การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม พื้นที่อยู่อาศัย และงานหัตถศิลป์ของชุมชน โดย UNESCO (2014a; 2014b) ทำให้สามารถมองภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงทักษะเชิงช่าง หากแต่เป็นระบบชีวิตที่เชื่อมโยงครัวเรือน ชุมชน และความเชื่อร่วมกัน งานหัตถศิลป์ทำหน้าที่เป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมคนเข้ากับชุมชนผ่านพิธีกรรมและการปฏิบัติทางวัฒนธรรม พื้นที่พิธีกรรม และภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน ยังมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่น (Jarenpanit et al., 2021; Phra Theerapanyo et al., 2021)

การจัดการความรู้ (Knowledge management)

การอธิบายกระบวนการแปลงองค์ความรู้ของชุมชน จากความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) ไปสู่ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ตามแนวคิดการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Intakhan et al., 2023; Jarenpanit et al., 2021) โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้กระบวนการแปลงความรู้ฝังลึกของผู้รู้และช่างฝีมือสู่ความรู้ชัดแจ้ง ผ่านวงจรโมเดล SECI (Nonaka et al., 1996) เพื่ออธิบายกระบวนการบันทึก ถ่ายทอด และจัดระบบองค์ความรู้ที่

เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและหัตถศิลป์ในชุมชน (Jueajun et al., 2023) แนวคิดดังกล่าวถูกนำมาปรับใช้ในการเก็บข้อมูลจากการสาธิต การบันทึกลำดับพิธี และการจัดหมวดหมู่องค์ความรู้เชิงปฏิบัติ พร้อมทั้งพัฒนาเป็นระบบการจัดการความรู้ 4 ชั้น ได้แก่ การรวบรวม การคัดกรอง การจัดระบบ และการใช้ประโยชน์ เพื่อจัดทำคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ที่เหมาะสมกับทั้งชุมชนและโรงเรียน

ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นศูนย์กลาง ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามข้อเสนอของ Cornish et al. (2023) และ Tanhakorn & Pasunon (2018) ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการเปิดพื้นที่ให้ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ครู และเยาวชนร่วมกันตรวจสอบข้อมูลและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและงานหัตถศิลป์ในชุมชน ทั้งยังสอดคล้องกับกรอบการคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ UNESCO (2014a; 2014b) ที่เน้นแนวคิดชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community-centered safeguarding) การบูรณาการสื่อท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ปรับปรุง พ.ศ. 2566) และข้อเสนอของ Jueajun et al. (2023) ที่ชี้ว่าการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนช่วยยกระดับสมรรถนะผู้เรียน และทำให้การเรียนรู้มีความหมายบนฐานประสบการณ์จริง ส่งผลให้คู่มือที่พัฒนาสามารถนำไปใช้ในโรงเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม (Srimanta & Navapan, 2019)

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นไปตามยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม ของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy Agency, 2022) และแนวทางการ

Figure 6 The development of traditional handicrafts into value-added products; (a) Adapted for cultural tourism and community-based creative markets and (b) Contemporary Bai Sri arrangement

ส่งเสริมการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (Creative Economy Agency, 2023) ร่วมกับแนวทางการส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาของกระทรวงวัฒนธรรม (Ministry of Culture, 2023) เพื่อยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง (Choibamroong, 2014; Khamkerd et al., 2020; Koment et al., 2017) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชี้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรมสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ รองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หัตถศิลป์ พิธีกรรม และทุนวัฒนธรรมของชุมชน สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่นได้ (Suriyankietkaew et al., 2025)

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม New Situation After Change

การนำภูมิปัญญาหัตถศิลป์ไปใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต่อการเรียนรู้ การจัดการภูมิปัญญา และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาอย่างชัดเจน ดังนี้

การเรียนรู้และผลลัพธ์ทางการศึกษา การใช้ภูมิปัญญาประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาสังคมศึกษาเข้ากับบริบทวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมจากการทดลองใช้ในโรงเรียนและกิจกรรมชุมชน พบว่าผู้เรียนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจขั้นตอนและความหมายของพิธีกรรมและหัตถศิลป์เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบผลการประเมินก่อนและหลังการเรียนรู้ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสาธิตและฝึกปฏิบัติช่วยลดช่องว่างระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีกับประสบการณ์จริง ทำให้เนื้อหาด้านวัฒนธรรมมีความหมายต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

การจัดการและการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชน ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ช่วยเปลี่ยนรูปแบบการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนจากการพึ่งพาความรู้ฝังลึกของผู้รู้เฉพาะบุคคล ไปสู่การจัดการองค์ความรู้ที่มีการบันทึกและจัดระบบอย่างเป็นรูปธรรม ชุมชนสามารถรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาหัตถศิลป์ได้ครบ 5 ประเภท ได้แก่ (1) งานจักสาน (2) งานไม้และเครื่องประกอบพิธี (3) งานผ้าทอพื้นถิ่น (4) งานบายศรีและเครื่องบูชา และ (5) งานเครื่องรางและวัตถุมงคล และมีผู้รู้และช่างฝีมือจำนวน 25 คน ยอมรับบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ ส่งผลให้กระบวนการถ่ายทอดมีความต่อเนื่องและสามารถนำไปใช้ซ้ำในบริบทที่หลากหลาย

การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน การเปิดพื้นที่การเรียนรู้ข้ามรุ่นผ่านการใช้ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ ทำให้เยาวชนมีบทบาทในการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญามากขึ้น โดยเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมสาธิต พิธีกรรม กิจกรรมฝึกปฏิบัติงานหัตถศิลป์ และกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครูและผู้รู้ การมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับคนรุ่นใหม่ ภายในชุมชน จำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มจาก 18 คน เป็น 47 คน และร้อยละ 68 แสดงความตั้งใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง สะท้อนการเสริมสร้างความต่อเนื่องระหว่างรุ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ความยั่งยืนและการพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนาภูมิปัญญาหัตถศิลป์ทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดเครือข่ายการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ทั้งในด้านการศึกษาและกิจกรรมชุมชน ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถศิลป์เชิงสร้างสรรค์ และวางรากฐานของการจัดการภูมิปัญญาที่สามารถดำเนินต่อไป ซึ่งสะท้อนศักยภาพของการจัดการความรู้โดยชุมชนเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและการพัฒนาเชิงพื้นที่

เศรษฐกิจชุมชน การปรับใช้ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ในบริบทเศรษฐกิจร่วมสมัย ส่งผลให้งานหัตถกรรมซึ่งเดิมผลิตเพื่อใช้ในพิธีกรรมและชีวิตประจำวันเริ่มมีบทบาทเป็นแหล่งรายได้เสริมของครัวเรือนมากขึ้น หลังการทดลองใช้ภูมิปัญญา และกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน ครัวเรือนบางส่วนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ และเข้าร่วมกิจกรรมจำหน่ายในตลาดชุมชน ทำให้งานจักสาน ผ้าทอ และเครื่องประกอบพิธีกรรมถูกผลิตในฐานะ “สินค้าเชิงวัฒนธรรม” มากกว่าวัตถุเพื่อการใช้สอย ผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2567 พบว่าครัวเรือนมีอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17.50 และครัวเรือนที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในกิจกรรมเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 23.30 โดยครัวเรือนที่ประกอบกิจกรรมหัตถศิลป์มีรายได้เสริมเฉลี่ยประมาณ 1,500–3,000 บาทต่อเดือน หรือคิดเป็นร้อยละ 8–15 ของรายได้ครัวเรือนทั้งหมด

สังคมและประชากร การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และการเรียนรู้ข้ามรุ่น ส่งผลให้เยาวชนบางส่วนเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2567 พบว่าสัดส่วนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญา และกิจกรรมชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 21.50 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2565 โดยกิจกรรมที่เยาวชนเข้าร่วม ได้แก่ เวิร์กช็อปจักสาน การเรียนรู้การทำบายศรี และการเป็นผู้ช่วยช่างฝีมือในกิจกรรมสาธิต ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างรุ่น และชะลอความเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน

วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ หัตถศิลป์ของชุมชนมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจและตลาดร่วมสมัย เช่น การใช้สีและลวดลายร่วมสมัย การผลิตของที่ระลึก และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายแก่ผู้มาเยือน การปรับตัวเกิดจากการจัดระบบองค์ความรู้หัตถศิลป์ และการทดลองประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านกิจกรรมชุมชน โดยข้อมูลปี พ.ศ. 2567 พบว่ากลุ่มหัตถศิลป์ของชุมชน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ได้แก่ (1) ผลิตภัณฑ์สิ่งทอและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน (2) ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากทรัพยากรป่า และ (3) ผลิตภัณฑ์ประดับตกแต่ง อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับการรักษาความหมายเชิงพิธีกรรมและอัตลักษณ์ดั้งเดิมควบคู่กับการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ

เทคโนโลยีและระบบการจัดการความรู้ การพัฒนาระบบจัดเก็บ และถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนให้เป็นระบบภายใต้กระบวนการรวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้ และการพัฒนาเครื่องมือถ่ายทอดองค์ความรู้ ข้อมูลปี พ.ศ. 2567 พบว่าชุมชนสามารถจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญา และคู่มือภูมิปัญญาหัตถศิลป์ จำนวน 20 ชุด และมีการบันทึกกระบวนการผลิตหัตถศิลป์ในรูปแบบสื่อดิจิทัลเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 เช่น วิดีโอสาธิต และเอกสารประกอบการเรียนรู้ เป็นการลดความเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ และสนับสนุนการถ่ายทอดไปยังเยาวชนและสถานศึกษาในพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ

การพัฒนาชุมชนและโครงการจากภายนอก การดำเนินงานยังช่วยเชื่อมโยงชุมชนกับโครงการพัฒนาจากภายนอก เช่น โครงการ OTOP การท่องเที่ยวชุมชน และกิจกรรมพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างเครือข่ายและการขยายผล ส่งผลให้ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรในการเรียนรู้ การพัฒนาเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่เชื่อมโยงกับโครงการภายนอกยังคงมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่อง และจำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมกับการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดร่วมสมัย

ผลกระทบและความยั่งยืนของ การเปลี่ยนแปลง

Effects and Long Term Sustainability of Change

มิติสิ่งแวดล้อม

การจัดระบบองค์ความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบ และทรัพยากรธรรมชาติในกระบวนการหัตถศิลป์ ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของป่า แหล่งน้ำ และวัตถุดิบท้องถิ่นมากขึ้น ส่งผลให้เกิดแนวปฏิบัติ

ในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม เช่น การเลือกใช้วัสดุธรรมชาติ และวัตถุดิบที่สามารถฟื้นตัวได้ในกระบวนการผลิต การถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมสาธิต และการเรียนรู้ในชุมชน ช่วยให้ถูกนำไปใช้จริง การผลิตหัตถศิลป์และพิธีกรรมพื้นบ้าน เช่น บุญเบิกบ้าน บุญคูณลาน และพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษ ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่เรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้รับการขยายผลผ่านเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรมีฐานอยู่บนความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรม

มิติสังคมและวัฒนธรรม

การพัฒนาภูมิปัญญาหัตถศิลป์ และการนำไปใช้ในโรงเรียนและกิจกรรมชุมชน ช่วยให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถศิลป์เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยเยาวชนสามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมสาธิต การฝึกปฏิบัติ และการเรียนรู้ร่วมกับครูภูมิปัญญา ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ข้ามรุ่นระหว่างผู้สูงอายุ ช่างฝีมือ และเยาวชนในชุมชน ความยั่งยืนในมิตินี้ เกิดจากการเชื่อมโยงกลไกการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน กิจกรรมชุมชน และเครือข่ายผู้รู้ท้องถิ่น ทำให้ภูมิปัญญาหัตถศิลป์ยังคงดำรงอยู่ในฐานองค์ความรู้ที่มีผู้ใช้ ผู้สืบทอด และผู้พัฒนาอย่างต่อเนื่องในบริบทสังคมร่วมสมัย

มิติการเมืองชุมชน และการบริหารจัดการ

กระบวนการจัดทำคู่มือ และการจัดระบบองค์ความรู้ เปิดพื้นที่ให้ผู้นำชุมชน ผู้รู้ และสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการจัดการภูมิปัญญา ส่งผลให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ภายหลังการดำเนินโครงการ ชุมชนเริ่มพัฒนากลไกการทำงานร่วมกัน เช่น การจัดตั้งคณะทำงานด้านภูมิปัญญาหัตถศิลป์ และการเรียนรู้ชุมชน เพื่อประสานกิจกรรมการใช้คู่มือ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในระยะต่อไป การเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคีภายนอก ยังช่วยเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่สนับสนุนการบริหารจัดการวัฒนธรรม และทรัพยากรของชุมชนอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

มิติเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การรวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้หัตถศิลป์ รวมถึงการคัดเลือกทักษะและพิธีกรรมต้นแบบ ทำให้ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาหัตถศิลป์ไปต่อยอดสู่กิจกรรมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้มากขึ้น การจัดกิจกรรมเวิร์กช็อป การสาธิตงานหัตถศิลป์ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในกิจกรรมชุมชน ช่วยเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้เสริม และการจ้างงานภายในชุมชนใน

ระยะยาว การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับโรงเรียน หน่วยงานท้องถิ่น และภาคีด้านการท่องเที่ยว ช่วยให้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถขยายผลสู่กิจกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยยังคงรักษาความหมายเชิงพิธีกรรม และอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

Acknowledgments

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และวิทยาลัยการจัดการ (กรุงเทพมหานคร) มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ให้การสนับสนุนด้านวิชาการและทรัพยากรตลอดการดำเนินงานวิจัย รวมถึงคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ได้พิจารณาและอนุมัติโครงการวิจัย (เลขที่ HREC-UP-HSS 2.2/180/68)

Author Contributions

Nuttharin Pariwongkhuntorn: Validation, Investigation, Data Curation, Writing – Original draft preparation, Supervision, Project administration. **Krittaphak Phanpanya:** Conceptualization, Methodology, Formal analysis, Investigation, Writing – Review & Editing, Visualization.

ORCID ID

Nuttharin Pariwongkhuntorn: 0009-0002-4659-0467

Krittaphak Phanpanya: 0000-0002-6594-5385

Conflicts of Interest

The authors have no conflicts of interest.

References

- Atthakorn, K. (2013). For an understanding the meaning and value: Marie Corelli's a romance of two worlds. *RMUTSB Academic Journal*, 1(1), 1–9. (in Thai).
- Binreem, S., Churngchow, C., Tansakul, J., & Suwanpahu, B. (2023). Development of a 21st century critical thinking skills scale for junior high school students by applying polytomous item response theory. *Journal of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus*, 34(1), 198–210.
- Boosaparer, N., & Putphun, P. (2022). Guidelines for management of community capital consistent with the 20-year national strategy at Bueng Cham–O Subdistrict, Nong Suea District, Pathum Thani Province. *Panyapiwat Journal*, 14(1), 158–171. (in Thai).
- Butprom, A., & Sanedee, P. (2024). Factors of Thai tourists affecting workcation's travel in Khlong San District, Bangkok. *Journal of Humanities and Social Sciences Prince of Songkla University*, 20(2), 130–147. (in Thai).
- Chaisaengpratheep, N. (2014). The formats and operation process of agro-tourism. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 7(3), 310–321. (in Thai).
- Chaiyakhet, W., Thongpoon, K., Thongsanoer, N., Somwatee, S., & Pasasuk, W. (2021). The evaluation of Wang Ang community potential to develop farmer tourism, Nakhon Si Thammarat Province. *Suratthani Rajabhat Journal*, 8(2), 42–72. (in Thai).
- Chinchang, P., Sereewat, J., Malai, P., & Malai, K. (2026). Development of an ecocultural tourism model along the Mekong river basin in Chai Buri Community, Tha Uthen District, Nakhon Phanom Province. *Rajapark Journal*, 20(66), 59–84.
- Choibamroong, T. (2014). Agricultural resources research of sustainable agro-tourism: A case study of Surat Thani, Thailand. *NIDA Development Journal*, 54(3), 202–220. (in Thai).
- Chupanya, T., & Kingtakran, N. (2023). The development of creative cultural tourism activity in Suan Dusit and relevant area. *Tamnak Journal Sunandha Rajabhat University*, 1(2), 24–37. (in Thai).
- Cornish, F., Breton, N., Moreno-Tabarez, U., Delgado, J., Rua, M., de-Graft Aikins, A., & Hodgetts, D. (2023). Participatory action research. *Nature Reviews Methods Primers*, 3(1), 34. <https://doi.org/10.1038/s43586-023-00214-1>.
- Creative Economy Agency. (2022). Creative industries development report: Fashion 2022. Retrieved January 2, 2025, from: <https://cea.or.th/storage/app/media/Creative-Industries-Development-Report-Fashion-2022.pdf>. (in Thai).

- Creative Economy Agency. (2023). Creative economy report 2023. Retrieved January 12, 2025, from: <https://www.cea.or.th/th/statistics-and-research/Thailand-Creative-Economy-Report-2023>. (in Thai).
- Department of Community Development. (2024). Basic Minimum Needs (BMN) household indicators report for Ban Yang Subdistrict, Sikhoraphum District, Surin Province. Retrieved March 15, 2025, from: <https://rdic.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/154/2017/10/BMN-Measurement-Manual.pdf>. (in Thai).
- Department of Foreign Trade. (2025). The Ministry of Commerce summarizes rice export figures for 2024. Retrieved March 15, 2025, from: <https://www.dft.go.th/th-th/DFT-Service/Rice-Export-Statistics>. (in Thai).
- Duangjaidee, W. (2024). Conceptual framework for developing a community capital-based school-level curriculum framework for implementation in school curriculum development. *Journal of Information and Learning*, 35(3), 143–153. (in Thai).
- Fetterman, D. (1998). *Ethnography* (2nd edition). Thousand Oaks, USA: Sage Publications.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Harris, M., & Johnson, O. (2000). *Cultural anthropology* (5th edition). Boston, USA: Allyn and Bacon.
- Intakhan, P., Pratuangboriboon, N., Khamsan, W., Limpaiiboon, J., Bunvut, S., Suwannaraj, S., & Srivichai, K. (2023). Creative cultural tourism for health by communities, Koh Kha District, Lampang Province. *Area Based Development Research Journal*, 15(1), 56–71. (in Thai).
- International Information and Networking Center for Intangible Cultural Heritage in the Asia-Pacific Region. (2022). Intangible cultural heritage and sustainable development (*P. Ekrojanakul, Trans.*). Retrieved March 10, 2025, from: <https://ich.unesco.org/doc/src/34299-TH.pdf>. (in Thai).
- Jarenpanit, T., Sangyoka, S., & Chimjan, O. (2021). Enhancing the potential of creative community-based tourism of Nakhon Chum Subdistrict, Phitsanulok Province. *Area Based Development Research Journal*, 13(5), 373–388. (in Thai).
- Jueajun, C., Panjaroen, N., Rubchan, P., & Kliakao, P. (2023). Surin Rajabhat University strategy for local development and heritage continuation of Ban Chang Pi Pottery handicraft. *Journal of Academic Surindra Rajabhat University*, 1(1), 57–72. (in Thai). <https://doi.org/10.14456/jasrru.2023.5>.
- Khamkerd, T., Chaiyo, P., Sangiemsilp, P., Therawat, J., Rueangrit, U., & Chuayphen, P. (2020). Development of community agricultural tourism by multilateral organization in Wang-Yang Community, Suphan Buri Province. *Area Based Development Research Journal*, 12(6), 432–450. (in Thai).
- Koment, J., Panyadee, C., & Chaoprayoon, P. (2017). Ethnographic research: The anthropological investigation that is more than the study of ethnic groups. *Mekong-Salween Civilization Studies Journal*, 8(2), 193–219. (in Thai).
- Ministry of Culture. (2023). Five-year operational plan (2023–2027) of the Ministry of Culture. Retrieved March 10, 2025, from: https://emenscr.nesdc.go.th/planlevel3/view_five_year.html?id=6421d3634fc7035c328ff98d. (in Thai).
- Nonaka, I., Takeuchi, H., & Umemoto, K. (1996). A theory of organizational knowledge creation. *International Journal of Technology Management*, 11(7–8), 833–845.
- Payakkaprakhon, M. (2015). Local weavers and social change in Surin Province. *Journal of Communication Arts Innovation*, 3(2), 16–24. (in Thai).
- Phra Theerapanyo, P., Sa-ardiam, T., & Phraratchawimonmolee. (2021). A study of the influence of belief in disease treatment through the Chol Mamuat ritual of Thai Buddhists of Khmer descent in Prasat District, Surin Province. *Vanam Dongrak Buddhist Review*, 8(2), 75–86.
- Sirikul, K. (2025). Impacts of migration and cultural integration in Thai society. *Thai Social Science Journal*, 2(3), 25–35. (in Thai).
- Siriphaprapagon, Y., Intayung, S., & Klangrit, S. (2023). Knowledge in divination of Thai-Khmer ethnic group in Surin Province. *Arts and Culture Journal of the Lower Moon River*, 12(1), 53–67. (in Thai).
- Srimanta, N., & Navapan, N. (2019). Embedded spiritual ideology in community spaces and vernacular houses of Thai-Khmer in lower Northeastern Thailand. *Asian Creative Architecture, Art and Design*, 28(1), 35–49. (in Thai).
- Surin Provincial Statistical Office. (2023). Surin provincial statistical report 2023. Retrieved March 10, 2025, from: https://surin.nso.go.th/images/ebook/Report_surin66.pdf. (in Thai).

- Suriyankietkaew, S., Krittayarungroj, K., Thinthan, S., & Lumlongrut, S. (2025). Community capitals framework for sustainable development: A qualitative study of creative tourism in Ban Chiang world heritage site. *Sustainability*, 17(8), 3311. <https://doi.org/10.3390/su17083311>.
- Tanhakorn, T., & Pasunon, P. (2018). Participatory action research for creative entrepreneurship development. *Asia Social Issues*, 11(2), 45–76. (in Thai).
- Thorat, R. C., Yantong, T., Kamhom, N., & Niyomthong, K. (2024). “PhuTai Renu Nakorn”: Ethnic identity and integration of social studies teaching religion and culture Uthen Phatthana School, Tha Uthen District, Nakhon Phanom Province. *Journal of Graduate School Chaiyaphum Review*, 1(1), 48–65 (in Thai).
- Ubertazzi, B. (2022). *Sustainable development and intangible cultural heritage*. In: Intangible cultural heritage, sustainable development and intellectual property. (pp. 67–118). Cham, Switzerland: Springer
- UNESCO. (2014a). *Vineyard landscape of Piedmont: Langhe–Roero and Monferrato*. Paris, France: UNESCO World Heritage Centre.
- UNESCO. (2014b). *Trang: A landscape complex (World Heritage List)*. Paris, France: UNESCO World Heritage Centre.
- UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. Paris, France: UNESCO.
- UNESCO. (2023). *The need to accelerate worldwide progress: UNESCO 2023 report on public access to information*. Paris, France: UNESCO.
- Van Maanen, J. (1996). *Ethnography*. In: A. Kuper & J. Kuper (Eds.), *The social science encyclopedia*. (2nd edition, pp. 263–265). London, UK: Routledge.
- Whitehead, T. L. (2015). *Basic classical ethnographic research methods*. College Park, USA: Department of Anthropology, University of Maryland.